

ФІНАНСОВА ДОПОМОГА УКРАЇНІ У КРИЗОВИХ УМОВАХ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

*Губанова Н. Н., к.е.н., доцент (НТУ «ХПІ»),
Яцина В. В., к.е.н., доцент (НТУ «ХПІ»),
Коротун В. С., студентка (НТУ «ХПІ»)*

У статті розглядається значення міжнародної фінансової допомоги в економічному розвитку України. Проаналізовано поточний стан цієї допомоги, її форми та види, включаючи технічну допомогу, фінансову допомогу, роботи, послуги. Особливу увагу приділено правовому регулюванню міжнародної допомоги та її впливу на економіку України. Висвітлено проблеми та виклики, пов'язані з оптимізацією використання міжнародної допомоги для досягнення стратегічних цілей розвитку України. Розглянуто механізми ефективного використання цих ресурсів та їх вплив на розвиток економіки в кризових ситуаціях. Визначено напрями подальших досліджень щодо підвищення ефективності використання міжнародних фінансових ресурсів.

Ключові слова: глобалізація, міжнародна допомога, фінансові ресурси, ринкова економіка, економічна стабільність.

FINANCIAL ASSISTANCE TO UKRAINE IN TIMES OF CRISIS: AN INTERNATIONAL PERSPECTIVE

*Gubanova N. N., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Yatsyna V. V., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Korotun V. S., student (NTU "KPI")*

This article examines the significant role of international financial assistance in shaping Ukraine's economic development. It emphasizes the importance of such aid in the context of modern global economies and examines the legal framework in Ukraine that governs international aid.

The article begins by addressing the urgent need to analyze the role and effectiveness of international financial assistance in Ukraine. The well-defined legal framework in Ukraine that governs international aid, but points out the need to assess how these regulations are being implemented in evolving economic landscape. The issue is the optimization of this aid to enhance Ukraine's economic stability and development, in times of economic crisis. The main objective of the article is to provide a comprehensive overview of the current state of international financial assistance in Ukraine. Key tasks include examining the different forms and types of international aid, assessing their impact on Ukraine's economic processes, and outlining directions for future research in this area.

The article describes the various forms of international assistance that Ukraine receives, including technical and financial assistance. It highlights how this assistance can include assets necessary for project implementation, imported or acquired in Ukraine, thereby enhancing technical and material capabilities, promoting innovative solutions.

Financial resources, such as grants in local or foreign currency, are another important aspect of international technical assistance. These resources contribute to financial stability and enable the implementation of development plans. The article details how the

recipients of this aid – whether individuals or legal entities – benefit from international assistance within specific projects.

Keywords: *globalization, international aid, financial resources, market economy, economic stability.*

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі міжнародна фінансова допомога стає важливим елементом економічного механізму сучасних економік. Українське законодавство чітко визначає поняття міжнародної допомоги та регулює її характер і форму. Однак, на тлі швидкої зміни економічного середовища, важливо розглянути, як цей механізм вплине на економіку країни та як його можна оптимізувати для досягнення ефективних результатів. З точки зору розвитку та стабільності України важливо визначити, як міжнародна допомога вирішить наукові та практичні виклики України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження даної проблеми у своїх працях висвітлювали вітчизняні та зарубіжні науковці та дослідники, такі як: Братко І., Бугайчук К., Петрученко Ю., Воронцова А., Меньшеніна А., Cardwell P.J., Moret E. та інші [2-5,16]. Тому можна стверджувати, що науковці враховують окремі аспекти зовнішньоекономічної діяльності України та відносин з міжнародними організаціями, особливо фінансовими установами. Наукові дослідження у цій сфері дають важливі висновки щодо ефективності використання міжнародної фінансової допомоги в Україні та визначають напрями подальших досліджень у цій галузі.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Проблема оптимізації використання міжнародної допомоги для досягнення стратегічних цілей розвитку України залишається невирішеною, незважаючи на наявність законодавства та певну кількість досліджень у цій галузі. В умовах кризи дослідження механізмів ефективного використання цих ресурсів та їх впливу на

економічний розвиток України є актуальним завданням.

Метою даної статті є огляд поточного стану міжнародної фінансової допомоги в Україні, аналіз її економічного впливу та визначення шляхів оптимізації використання цих коштів для досягнення стратегічних цілей розвитку. Основними завданнями є вивчення форм і видів міжнародної допомоги, аналіз впливу міжнародної допомоги на економічні процеси в Україні, визначення напрямку подальших досліджень у цій галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних трансформаційних умовах міжнародна допомога може мати технічний, фінансовий чи інший характер та різні форми.

По-перше, це може бути будь-який актив, необхідний для реалізації проекту чи програми, який імпортується або придбавається в Україні.

Це збільшує можливості придбання технічного обладнання та матеріалів, сприяє впровадженню інноваційних рішень та підвищує технологічний рівень.

По-друге, міжнародна допомога може надаватися у вигляді робіт і послуг, що відкриває широкі можливості для реалізації проектів із залученням експертів, консультантів та інших професіоналів.

Крім того, міжнародна технічна допомога, пов'язана з правами інтелектуальної власності, може включати передачу та використання технологій і знань для економічного та наукового розвитку України.

Фінансові ресурси, включаючи субсидії в місцевій або іноземній валюті, також є важливою складовою міжнародної технічної допомоги, що забезпечує

фінансову стабільність і здатність реалізовувати плани розвитку.

При цьому реципієнтом є резидент (фізична або юридична особа), який безпосередньо отримує міжнародну допомогу в рамках проекту (програми), а донором є іноземна держава, уряд або уповноважена іноземним урядом організація, іноземні держави, іноземні органи місцевого самоврядування, міжнародні організації та Європейський Союз, який надає зовнішню допомогу Україні відповідно до міжнародних договорів [11, 12].

Міжнародна допомога надається як на двосторонній, так і на багатосторонній основі залежно від кількості охоплених осіб. Двостороння допомога надається безпосередньо від однієї країни до іншої.

Головною метою двосторонньої допомоги є подолання бідності та підвищення добробуту населення країни-одержувача. На цьому етапі країни-донори надають багатосторонню допомогу міжнародним організаціям, таким як ООН, МВФ і Група Світового банку, які розподіляють її серед країн, що розвиваються [3].

На сьогодні основною формою державної допомоги є двостороння допомога. Двостороння допомога виникає, коли уряд передає кошти чи інші активи безпосередньо країні-одержувачу. Ця допомога надається за кордоном і відома як офіційна допомога розвитку (ODA).

Двостороння допомога може бути передана різними способами за згодою сторін. Це можуть бути довгострокові кредити, програми, гранти тощо. Необхідно зауважити, що у більшості випадків міжнародна допомога набуває форми програм. Це пояснюється тим, що така форма співпраці є вигідною як для країн-реципієнтів, так і для країн-донорів. Отже, у даному випадку Україна є реципієнтом, а США, країни ЄС, МВФ тощо – є донором.

Кажучи про Україну та одержання незалежності в 1991 році, варто

відзначити і те, що держава розпочала співпрацю з міжнародними фінансовими інститутами, а саме з Міжнародним Валютним Фондом, Групою Світового банку та Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР). Вони забезпечили Україну потрібними їй фінансовими ресурсами, що сприяло зміцненню країни на міжнародній арені.

Що стосується не фінансових організацій, таким як, Європейський Союз чи США, то вони також брали активну участь в наданні допомоги. Як приклад, можна навести програму TACIS (від англ. Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States – «Технічна допомога для Співдружності Незалежних Держав (СНД)»).

TACIS (1991-2003 рр.) – це програма технічної та зовнішньої допомоги, призначена для підтримки членів СНД та Монголії у їх переході до демократичної ринкової економіки. Технічна допомога, яку надає TACIS, включає в себе передачу експертного досвіду, організацію тренінгів та семінарів для представників уряду та громадянського суспільства, а також надання фінансових ресурсів на реалізацію конкретних проектів та ініціатив. Це сприяє покращенню керівництва, ефективності управління та розбудові структур, які важливі для демократичних перетворень [6].

Розглянемо приклад як у 1998-1999 рр. на замовлення ЄС було затверджено «Проект K2R4», метою якого було доведення споруджуваних енергоблоків №2 Хмельницької АЕС до рівня безпеки, прийняттого на міжнародному рівні. Європейська комісія надавала велику підтримку цьому проекту через програму TACIS. У зв'язку з цим у Києві спільно з НАЕК «Енергоатом» було створено Групу управління проектом [1].

Внаслідок того, що Україна показала гарні результати, довіра ЄС зросла, що надало можливість отримувати більшу фінансову підтримку, до прикладу

участь в програмі такій як Stand-by від МВФ.

МВФ скооперувався з Україною в 1992 році, розпочавши у такий спосіб тривале та плодотворне для обох сторін партнерство (див. табл. 1.1) [10]. МВФ відіграє дуже велику роль в економіці

України, так як неодноразово надавав фінансову підтримку в кризових ситуаціях, що створювало умови для стабілізації курсу національної валюти, стримування підвищення рівня інфляції та зміцнення добробуту української держави.

Таблиця 1

Етапи співпраці України з МВФ

Роки проведення	Назва програми	Фінансування
1994-1995 рр.	Системна трансформаційна позика	0, 7631 млрд. дол. США
1995-1998 рр.	Трирічна програма Stand-by	1, 935 млрд. дол. США
1998-2002 рр.	Програми розширеного фінансування (EFF – Extended Fund Facility)	1, 591 млрд. дол. США
2008–2013 рр.	- Дворічна програма Stand-by - програма Stand-by (2,5 роки)	- 10,6 млрд. дол. США - 3,39 млрд. дол. США
2014-2017 рр.	- Stand-by - Чотирирічна програма «Механізм Розширеного Фінансування» (Extended Fund Facility).	- 4,4 млрд. дол. - 8,7 млрд. дол. США
2018-2020 рр.	- EFF 2018 р. - Stand-by 2020 р.	- 1,38 млрд. дол. США - 2,1 млрд. дол. США

Згідно з інформацією, розміщеною на офіційному сайті Міністерства фінансів України, першою програмою для України стала системна трансформаційна позика, реалізована протягом 1994-1995 рр. За цей період Україна отримала фінансову підтримку у розмірі 763,1 млн. доларів США. Головною метою цієї позики було забезпечення підтримки платіжного балансу країни. За визначенням МВФ, платіжний баланс – це статистичний звіт, який підсумовує операції між резидентами та нерезидентами протягом певного періоду [7, 10].

Так, ця програма стала важливим інструментом у реалізації стратегії економічної стабільності та забезпечення умов для ефективного функціонування економіки молодій країні. Фінансові ресурси, надані у вигляді позики, сприяли розвитку та стабілізації платіжного балансу, що мало важливе значення для економічної безпеки країни.

Наступним етапом є запровадження програми Stand-by. Її суть полягає у

наданні короткострокової фінансової допомоги країнам, які стикаються з проблемами платіжного балансу, а мета – у швидкому та гнучкому реагуванні на потреби партнерських країн у зовнішньому фінансуванні, підтримуючи їх за допомогою такого короткострокового фінансування [9].

МВФ декілька разів вводив у дію вищезгадану програму для підтримки України. Умовами отримання такої допомоги є дотримання угоди, а саме вирішення проблеми, яка спонукала країну узяти участь в даній програмі. Для цього визначається план реформ, виконання яких має покращити фінансовий та економічний стан країни. В межах даної програми відбуваються періодичні перегляди політики та виконання програм, оскільки доступ до ресурсів МВФ реалізуються траншами (тобто поетапно). Виконавча рада МВФ регулярно оцінює виконання програми та може коригувати її відповідно до економічних подій.

У 1995-1998 рр. МВФ вперше надав фінансування на суму 1 318,2 млн. спеціальних прав запозичень (далі – СПЗ), що еквівалентно 1 935 млн. дол. США. Протягом наступних років МВФ надав цю програму ще декілька разів. Таким чином, Україна отримала в рамках цієї програми приблизно 22,5 млрд. дол. США [7,10].

На відміну від Stand-by, Механізм розширеного фінансування (EFF) пропонує більш тривалу участь в програмі та довший період погашення, тому що його надають країнам, які зіткнулися з серйозними середньостроковими проблемами платіжного балансу через структурні недоліки, для вирішення яких потрібен час [8].

Україна отримала таке фінансування вперше у 1998 році, коли МВФ надав допомогу в розмірі 1 591,0 млн. дол. США, які були спрямовані на поповнення валютних резервів Національного банку України. Потім в 2015 році МВФ ухвалив цю ж чотирирічну програму, але уже в розмірі 8,7 млрд. дол. США, метою якого було поповнення золотовалютних резервів Національного Банку України (надалі – НБУ) [10].

Підсумовуючи, протягом 1994-2020 років МВФ надав Україні допомогу у розмірі 35 млрд. дол. США [10].

Іншим важливим донором для України є Група Світового банку (надалі – ГСБ). Група Світового банку – найбільший та найвідоміший союз з п'яти міжнародних організацій, що надають кредити країнам, які розвиваються. Головними пріоритетами ГСБ є подолання бідності та покращення добробуту країн, їхнього фінансового положення.

Представництво ГСБ відкрилось в Україні в 1993 році. За цей час він встиг стати другим, після МВФ, кредитором України. Загалом він надав 72 позики загальним обсягом більш ніж 15,4 млрд дол. США та 2,2 млрд євро, з яких отримано 14,2 млрд. дол. США та 2,2 млрд євро [13].

Головною метою використання ресурсів ГСБ є зміцнення фінансового становища України та підтримки державного бюджету. Це надає країні можливість забезпечити необхідні фінансові ресурси для вирішення термінових завдань, таких як соціальні виплати та інші бюджетні витрати. При цьому, гнучкість фінансових інструментів Світового банку дозволяє адаптувати програми фінансової підтримки до конкретних потреб та обставин. Також, завдяки ГСБ Україна має можливість здійснювати реформи, утілювати різноманітні інвестиційні проекти, що сприяють розвитку економіки України.

Разом з тим, Україна також співпрацює з Європейським банком реконструкції та розвитку. Європейський банк реконструкції та розвитку – міжнародна фінансова установа, заснована в 1991 році. Головним спрямуванням цієї організації є надання допомоги країнам СНД та Центральної Азії для проведення ринкових реформ, активного інтегрування економік цих країн у міжнародні господарські зв'язки [13].

Таким чином можна зробити висновок, що міжнародні фінансові організації, такі як Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку та Європейський банк реконструкції та розвитку грають важливу роль у визначенні та спрямуванні економічної політики України.

Також варто пам'ятати, що міжнародна допомога надається не лише для здійснення реформ та стимулювання економічного зростання, а в надзвичайних випадках. Одним з таких прикладів була пандемія COVID-19, яка стала складним випробуванням для систем охорони здоров'я та економік не лише України, але і всіх держав-членів Європейського Союзу (ЄС). У цих важливих моментах було продемонстровано високий рівень солідарності, єдності та взаємної відданості між Україною та ЄС.

Висновок. Таким чином, згідно вище проведеному аналізу, можливо зробити висновки, що міжнародна фінансова допомога відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та підтримці економічного розвитку в Україні. Однак для отримання максимального прибутку необхідно розробити ефективні механізми використання цих ресурсів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку стратегій оптимізації використання міжнародної допомоги для досягнення сталого економічного зростання та сприяння добробуту українського народу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Advisor to Assist in Assess Finance Opti. *Nuclear Safety Cooperation*. URL: https://nuclear-safety-cooperation.ec.europa.eu/contracts/advisor-assist-assess-finance-opti_en#details.
2. Бугайчук К.Л. Нормативно-правові аспекти вдосконалення санкційної політики України. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 29–38. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.03> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Братко І.В. Правове регулювання міжнародної технічної допомоги: стан, тенденції та перспективи розвитку: монографія / І.В. Братко. Одеса: Фенікс, 2011. 244 с. (Серія «Бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія». Міжнародне право»).
4. Меньшеніна А. Економічні санкції як інструмент зовнішньої політики у світлі війни Росії проти України. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2022. Вип. 32. С. 56–63. DOI: <https://doi.org/10.31392/pnspd.v22i32.1291>(дата звернення: 19.04.2023).
5. Petrushenko Y., Vorontsova A., Dorczak R., Vasylieva T. (2023). The third mission of the university in the context of war and post-war recovery. *Problems and Perspectives in Management*, 21(2-si), 67-79. doi:10.21511/ppm.21(2-si).2023.09.
6. CORDIS, cordis.europa.eu. What is TACIS? *CORDIS. European Commission*. URL: <https://cordis.europa.eu/article/id/4390-what-is-tacis>.
7. IMF Data Home Page - IMF Data. URL: <https://data.imf.org/?sk=7a51304b-6426-40c0-83dd-ca473ca1fd52>.
8. The Extended Fund Facility (EFF). International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2023/Extended-Fund-Facility-EFF>.
9. The Stand-by Arrangement (SBA). International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2023/Stand-By-Arrangement-SBA>.
10. Міжнародний валютний фонд. *Міністерство Фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mvf>.
11. Про міжнародну технічну допомогу: Указ Президента України від 01.06.1999р. №596/99: станом на 30 черв. 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596/99#Text>.
12. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: Постанова Каб. Міністрів України від 15.02.2002р. №153: станом на 25 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153/2002-p#Text>.
13. Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/spivrobitnictvo-ukrayini-z-mizhnarodnimi-finansovimi-instituciyami>.
14. Химичук А., Стеблівський Р., Пашкіна А. Санкційна політика проти Росії 2014–2022 рр: прогалини і схеми обходу. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2022/07/trap-aggressor_sanctions.pdf ((дата звернення: 19.04.2023).

15. The World's Most-Sanctioned Countries

<https://www.statista.com/chart/31560/newly-imposed-sanctions-against-russia-per-month/>(дата звернення: 17.04.2023).

16. Cardwell, P.J. & Moret, E. (2022). The EU, sanctions and regional leadership. *European Security*. 1-21. <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2085997>

REFERENCES

1. Advisor to Assist in Assess Finance Opti. *Nuclear Safety Cooperation*. URL: https://nuclear-safety-cooperation.ec.europa.eu/contracts/advisor-assist-assess-finance-opti_en#details.

2. Buhaichuk K.L. Normatyvno-pravovi aspekty vdoskonalennia sanktsiinoi polityky Ukrainy. *Pravo i bezpeka*. 2022. No 1 (84). S. 29–38. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.03> (data zvernennia: 20.04.2023).

3. Bratko I.V. Pravove rehuliuвання mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy: stan, tendentsii ta perspektyvy rozvytku : monohrafiia / I.V. Bratko. Odesa : Feniks, 2011. 244 s. (Seriiia «Biblioteka Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia». Mizhnarodne pravo»).

4. Menshenina A. Ekonomichni sanktsii yak instrument zovnishnoi polityky u svitli viiny Rosii proty Ukrainy. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova*. 2022. Vyp. 32. S. 56–63. DOI: <https://doi.org/10.31392/pnspd.v22i32.1291>(data zvernennia: 19.04.2023).

5. Petrushenko Y., Vorontsova A., Dorczak R., Vasylieva T. (2023). The third mission of the university in the context of war and post-war recovery. *Problems and Perspectives in Management*, 21(2-si), 67-79. doi:10.21511/ppm.21(2-si).2023.09.

6. CORDIS, cordis.europa.eu. What is TACIS?. *CORDIS | European Commission*. URL:

<https://cordis.europa.eu/article/id/4390-what-is-tacis>.

7. IMF Data Home Page - IMF Data. URL: <https://data.imf.org/?sk=7a51304b-6426-40c0-83dd-ca473ca1fd52>.

8. The Extended Fund Facility (EFF). *International Monetary Fund*. URL: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2023/Extended-Fund-Facility-EFF>.

9. The Stand-by Arrangement (SBA). *International Monetary Fund*. URL: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2023/Stand-By-Arrangement-SBA>.

10. Mizhnarodnyi valiutnyi fond. Ministerstvo Finansiv Ukrainy. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mvf>.

11. Pro mizhnarodnu tekhnichnu dopomohu: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 01.06.1999r. №596/99: stanom na 30 cherv. 1999 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596/99#Text>.

12. Pro stvorennia yedynoi systemy zaluchennia, vykorystannia ta monitorynhu mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy: Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 15.02.2002r. № 153: stanom na 25 serp. 2022r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-p#Text>.

13. Spivrobotnytstvo Ukrainy z mizhnarodnymi finansovymi instytutsiiami. *Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy*. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/spivrobotnictvo-ukrayini-z-mizhnarodnimi-finansovimi-instituciyami>.

14. Khymychuk A., SteblivskiyiR., Pashkina A. Sanktsiina polityka protyRosii 2014–2022 rr: prohalyny i skhemyobkhodu. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2022/07/trap-aggressor_sanctions.pdf ((data zvernennia: 19.04.2023).

15. The World's Most-Sanctioned Countries <https://www.statista.com/chart/31560/newly-imposed-sanctions-against-russia-per-month/>(дата zvernennia: 17.04.2023).

16. Cardwell, P.J. & Moret, E. <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2085> (2022). The EU, sanctions and regional leadership. *European Security*. 1-21.